

ґрунтується на знаннях і сучасних технологіях, вищезазначені чинники економічного розвитку поступово змінюються новими, серед них висококваліфіковані працівники, університети та дослідницькі центри. Важливим елементом економіки знань є інновації, які забезпечують конкурентні переваги для більшості країн та суб'єктів світогосподарських зв'язків. Звідси необхідно створити та реалізувати інновації з випереджуючою методичною підготовкою і потребою їх реалізації.

Список використаної літератури

1. Innovation policies [Electronic resource]. – Access mode : http://ec.europa.eu/enterprise/policies/innovation/files/ius/ius-2011_en.pdf
2. Koźmiński A. K. Cechy Gospodarki Opartej na Wiedzy (G.O.W.), ich współczesne znaczenie i warunki skuteczności / A. K. Koźmiński // Gospodarka oparta na wiedzy – wyzwanie dla Polski XXI wieku. – Warszawa : KBN 2001. – S. 120.
3. Kukliński A. O nowym modelu polityki regionalnej / A. Kukliński // Studia Regionalne i Lokalne. – 2003. – Nr 4 (14).
4. Romer P. M. Economic Growth / P. M. Romer, D. R. Henderson // The Fortune Encyclopedia of Economics. – New York : Time Warner Books, 1993.
5. Toffler A. Trzecia fala / A. Toffler. – Poznań : Wydawn. Kurpisz S. A., 2006.

Стаття надіслана до редколегії
01.10.2012 р.

УДК 339.92

І. З. Цюпа – аспірант Волинського національного університету імені Лесі Українки

Перебудова системи чинників підвищення ефективності транскордонного співробітництва

Роботу виконано на кафедрі міжнародних економічних відносин ВНУ ім. Лесі Українки

У статті досліджено теоретико-методологічні питання транскордонного співробітництва в роботах вітчизняних та іноземних науковців. Висвітлено основні чинники, які стоять на перешкоді підвищенню ефективності транскордонного співробітництва, а також перспективи і можливі шляхи реалізації повноцінного та ефективного співробітництва. У контексті наведених у статті чинників проаналізовано проблемні моменти та запропоновано можливі шляхи їх розв'язання.

Ключові слова: транскордонне співробітництво, чинник, ефективний розвиток.

Цюпа І. З. Перестройка системы факторов повышения эффективности трансграничного сотрудничества. В статье исследованы теоретико-методологические вопросы трансграничного сотрудничества в работах отечественных и иностранных ученых. Освещены основные факторы, которые препятствуют повышению эффективности трансграничного сотрудничества, а также перспективы и возможные пути реализации полноценного и эффективного сотрудничества. В контексте наведенных в статье факторов проанализированы проблемные моменты и предложены возможные пути их решения.

Ключевые слова: трансграничное сотрудничество, фактор, эффективное развитие.

Tsyupa I. Z. The Rebuilding of Cross-Border Cooperation Effectiveness Increase Factors' System. Theoretical-methodological questions of cross-border cooperation in the works of domestic and foreign scientists are investigated in the article. The major factors, which impede the cross-border cooperation effectiveness increase, and also the perspectives and possible ways of full and effective cooperation realization. In the context of factors, underlined in the article, the problematic moments are analyzed and the possible ways of their solving are proposed.

Key words: cross-border cooperation, factor, effective development.

Постановка наукової проблеми та її значення. Транскордонне співробітництво в Україні стає одним із важливих напрямів європейської інтеграції, що здійснюється на регіональному рівні і починає посідати провідне місце в процесі формування її регіональної політики. Поглиблення транс-

кордонного співробітництва відкриває нові можливості для активізації господарської діяльності на периферійних територіях та підвищення їх конкурентоспроможності шляхом мобілізації природно-ресурсного потенціалу сусідніх територій. Повноцінний розвиток неможливий, якщо в нього на шляху стоїть безліч перешкод. На сьогодні пріоритетним завданням стає перебудова системи чинників ефективного розвитку транскордонного співробітництва та подолання наявних перешкод.

Аналіз останніх досліджень та публікацій із цієї проблеми. Окремі теоретико-методологічні й методичні питання ефективного розвитку транскордонного співробітництва розробляли такі вчені, як Г. В. Балабанов, П. Ю. Беленький, Б. М. Данилишин, В. О. Дергачов, М. І. Долішній, В. П. Нагірна, О. Г. Топчієв, Л. Хомич, О. І. Шаблій та ін.

Дослідженням інтеграційних процесів у транскордонних регіонах України займалася З. О. Петренко. На її думку, прикордонне співробітництво – один із ключових засобів інтеграції України до Європейського Союзу. Згідно із З. О. Петренко, розвиток прикордонних відносин полягає у поєднанні торговельної та інвестиційно-коопераційної співпраці між прикордонними територіями сусідніх держав.

Одними з перших робіт у напрямі дослідження транскордонного співробітництва були праці Б. П. Клімчука, П. В. Луцишина, Н. П. Луцишин.

Мета роботи – дослідити процес перебудови системи чинників підвищення ефективності транскордонного співробітництва. Для досягнення поставленої мети потрібно розв'язати низку **завдань**, а саме:

1) проаналізувати наявні проблеми, які перешкоджають інтенсифікації та покращенню якості транскордонного співробітництва;

2) визначити можливі способи розв'язання проблемних питань;

3) запропонувати нові підходи до підвищення ефективності транскордонного співробітництва.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Повноцінний і комплексний розвиток господарства країни неможливий без усебічного розвитку її регіонів. Під регіоном слід розуміти частину території країни, відмінну від суміжних територій, із певним поєднанням природно-географічних, соціальних, економічних, демографічних, національно-культурних, екологічних та інших ознак. Ці ознаки повинні характеризуватися єдністю і цілісністю, бути комплексуючими. Регіон може і збігатися з межами адміністративно-територіальної одиниці, і об'єднувати території кількох таких одиниць [3].

Сьогодні питання розвитку та взаємодії регіонів, взаємовідносин регіональних і центральних органів влади є надзвичайно актуальними для України. Адже відсутність обґрунтованої політики регіонального розвитку держави на попередньому етапі призвела не лише до зростання диспропорцій та загострення економічних і соціальних проблем, а й до суттєвої економічної та суспільно-політичної дезінтеграції держави [1].

Проведення регіональної політики у світі зазвичай здійснюється внаслідок появи різних рівнів розвитку регіонів і наявності специфічних регіональних проблем. Зважаючи на розміри території України, неоднаковий природно-ресурсний потенціал різних місцевостей, відмінності в розміщенні продуктивних сил, традиції культури населення та особливості політичних поглядів, проведення регіональної політики є непростим, але важливим завданням.

На сьогодні є ціла низка причин, які зумовлюють потребу розроблення регіональної політики, а саме:

- розпад єдиного народногосподарського комплексу СРСР та лібералізація зовнішньоекономічної діяльності, що призвело до потреби встановлення нових міжрегіональних зв'язків і всередині держави, і за її межами;
- становлення державності України, що висунуло нагальну необхідність створення національного господарського комплексу на базі ефективного використання всіх місцевих ресурсів, переваг раціонального територіального поділу праці;
- економічна криза, яка по-різному охопила економіку регіонів і позначилася на їхньому соціально-економічному становищі;
- перехід до ринкових відносин, роздержавлення і приватизація, відмова від багатьох важливих соціальних гарантій [3].

Лише комплексний підхід може подолати негативні тенденції розвитку регіонів, а також розв'язати економічні, соціальні, екологічні питання. При цьому оптимальне поєднання всієї множини

об'єктів природи, суспільства і такої територіальної організації їх функціонування, при якій регіональні природно-суспільні системи мали б стабільну здатність до стійкого розвитку та відтворення, стає пріоритетним. В умовах щораз більшого дефіциту природних, матеріальних, територіальних, економічних та інших ресурсів і критичності екологічної ситуації слід забезпечити умови стійкого відтворення природних та суспільних систем.

Зміни економічної ситуації в одному регіоні завше позначатимуться на економічній ситуації в інших, адже регіони в державі пов'язані безпосередньо й опосередковано.

Ці моменти потрібно враховувати при розробленні регіональної політики в державі й у галузі економічної діяльності, і в соціальній сфері. Важливою умовою подолання кризових явищ та забезпечення економічного зростання є перебудова управління регіональним розвитком у напрямі розширення прав і самостійності регіонів щодо розв'язання багатьох питань економічного й соціального характеру [1].

Що стосується транскордонного співробітництва, то Україна має значні потенційні можливості щодо його розвитку, маючи 1390 кілометрів сухопутного кордону з країнами ЄС. Особливістю транскордонного співробітництва України є те, що воно відбувається не тільки на кордонах України з країнами ЄС, а і на кордонах із країнами, що не входять до складу ЄС – Росією, Білоруссю та Молдовою.

Транскордонне співробітництво як елемент державної політики сьогодні займає достатньо важливе місце в системі пріоритетів і соціально-економічного розвитку, і європейської інтеграції України. Проте проблемою є те, що рішення, які приймають органи державного управління стосовно розвитку ТКС, недостатньо повно враховують реальний стан справ та не спираються на ґрунтовні дослідження в цій сфері.

Спираючись на експертні оцінки, можна сформулювати перешкоди розвитку ТКС прикордонних регіонів на сучасному етапі європейської інтеграції нашої держави:

1. Насамперед це відсутність налагоджених належним чином комунікаційних зв'язків між різними сегментами ТКС та ефективною взаємодією між місцевими органами державної влади і представниками підприємницького та громадського середовища.

2. Не менш важливою перешкодою є наявність суттєвих обмежень щодо використання адміністративних і фінансових важелів органів місцевого самоврядування в Україні.

3. Відсутність належного кадрового забезпечення.

4. Недосконалість інформаційного складника системи ТКС українських регіонів.

5. Критичний стан використання європейського досвіду з питань регіоналізму в Україні.

6. Наявність значних об'єктивних перешкод на шляху розвитку ТКС.

7. Низький рівень залучення організацій громадянського суспільства до діяльності та реалізації цілей єврорегіонів.

8. Недосконалість системи моніторингу й оцінки вже реалізованих транскордонних проектів [4].

Європейське населення вже давно прийшло до усвідомлення значення та переваг співпраці в транскордонному просторі, де потреба стабільності, покращення життєвого рівня населення, усунення обмежень, які спричиняють роз'єднання людей та організацій в прикордонних регіонах, стають основою такого співробітництва. Європа розуміє, що для повноцінного функціонування транскордонного співробітництва вкрай необхідні:

– *законодавче та нормативно-правове забезпечення розвитку транскордонного співробітництва* (питання правового забезпечення реалізації політики транскордонного співробітництва мають дуже важливе значення для подальшого розвитку транскордонного співробітництва. На сьогодні в Україні вже сформувалась досить розвинута нормативно-правова база з питань транскордонного співробітництва, яка включає в себе правові інструменти Ради Європи, що були ратифіковані Верховною Радою України та стали частиною національного законодавства; інші акти національного законодавства (закони, підзаконні акти тощо); угоди про транскордонне співробітництво тощо);

– *інституційне забезпечення транскордонного співробітництва* (Транскордонне співробітництво повинно розглядатись як складовий елемент та невід'ємна частина державної регіональної політики України. Усе це зумовлює потребу подальшого розвитку національного законо-

давства України, зокрема, шляхом створення більш ефективної державної підтримки, а також посилення координації транскордонного співробітництва, насамперед за участю Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Міністерства закордонних справ України та інших центральних органів виконавчої влади);

- *ресурсне забезпечення транскордонного співробітництва – і кадрове, і фінансово-економічне* (розвиток транскордонного співробітництва зумовлює потребу ресурсного забезпечення ТКС, що включає і кадрове, і матеріально-фінансове забезпечення) [2].

Розв'язання проблем, які перешкоджають розвитку транскордонного співробітництва, є комплексним питанням, що має враховувати специфіку окремих галузей. Якщо існує проблема, обов'язково є спосіб її розв'язати.

У системі ключових чинників розвитку транскордонного регіону М. І. Долішній відзначив оптимізацію розміщення продуктивних сил, тобто просторову локалізацію населення, інформації, засобів виробництва, а також інфраструктурного забезпечення [3].

Сьогодні прийнято виділяти зовнішні та внутрішні чинники, що зумовлюють структурні зміни економіки транскордонного об'єднання [1].

У цій статті ми концентруємо увагу на чинниках, що перешкоджають повноцінному розвитку транскордонного співробітництва, і способах подолання цих чинників.

Створення потрібних правових засад, розвиток національного та європейського законодавств є необхідною передумовою для подальшого розвитку транскордонного співробітництва.

Так, наприклад, у разі обмеження національними законодавствами прикордонних стосунків, кваліфікуючи їх винятково як міжнародні відносини, потрібно досягнути ухвалення та гармонізації правових стандартів на всіх рівнях: міжнародному (європейському), національному та регіональному (через закони або підзаконні акти).

Суб'єктам прикордонного співробітництва слід надати статусу юридичної особи та фінансової автономії за відсутності останніх.

Вкрай важливим є укладання двосторонніх та багатосторонніх угод між відповідними державними органами місцевого самоврядування для достатнього рівня нормативно-правового забезпечення транскордонного співробітництва.

Посилення розвитку місцевої і регіональної демократії та децентралізації зможе значно допомогти в боротьбі із централізацією державних повноважень. Заходи з питань міжрегіонального співробітництва перестануть розглядатись як сфера виключної компетенції держави (без їхнього делегування органам місцевого (регіонального) самоврядування). Свобода дій регіонів та громад у їхніх стосунках зі своїми прикордонними регіонами-сусідами в такому випадку значно розшириться.

Не менш корисним також буде створення специфічних структур за участі прикордонних громад по обидва боки кордону, а також визначення керівних принципів (моделей) із питань транскордонного співробітництва для діалогу, які б об'єднували представників державного та приватного секторів. Водночас потрібно розв'язати питання з відсутністю адекватних структур (органів) для реалізації проектів транскордонного співробітництва.

Ще одним чинником, який негативно впливає на повноцінний розвиток транскордонного співробітництва, є нерозв'язані культурні та мовні питання. І справді, на шляху до розвитку прикордонного співробітництва стоять культурні та психологічні відмінності, які є однією з причин існування стереотипів серед населення прикордонних районів. Зазначена культурна «дистанція» може значно ускладнити розвиток транскордонного співробітництва [2].

Рада Європи запропонувала низку заходів для підтримки розвитку ТКС. У своїй Рекомендації (2005) 3 Комітет міністрів Ради Європи пропонує урядам країн-членів здійснити такі заходи:

- застосовувати принципи багатомовної освіти під час розроблення політики вивчення іноземних мов;
- мотивувати суб'єкти транскордонного співробітництва до інтеграції освітянської роботи та заходів із лінгвістичної підготовки до загальних стратегій розвитку транскордонного співробітництва;
- забезпечити спільні дії у вивченні мов країн-сусідів у транскордонних районах у ході співпраці із цими країнами.

Окрім цього, суб'єкти транскордонного співробітництва мають у своєму розпорядженні ресурси для розроблення «комунікативних стратегій», за допомогою яких можна переконати населення в корисності прикордонного співробітництва. Це можуть бути різного плану шкільні підручники, карти, газети, брошури та періодичні видання. Проведення конференцій та «круглих столів» для інформування місцевого населення про явище транскордонного співробітництва і його важливість сьогодні є також важливим кроком на шляху до розв'язання питання непоінформованості прикордонного населення.

Що стосується економічної сфери, то, поза всяким сумнівом, відмінності в рівні та темпах економічного розвитку регіонів Європи здійснюють негативний ефект на розвиток транскордонного співробітництва.

Слід зазначити, що зменшення диспропорцій у розвитку регіонів є одним із пріоритетних завдань діяльності і національних урядів, і Європейського Союзу.

Так, різний рівень економічного розвитку прикордонних регіонів можна виправити за рахунок діяльності, спрямованої на забезпечення економічного та соціального єднання відповідних регіонів, а перепони, спричинені високим рівнем конкуренції, – за рахунок визначення спільних економічних інтересів.

Забезпечення відкритості економічного й соціально-економічного життя прикордонних регіонів, а також створення транскордонних рад із соціально-економічних питань повинно допомогти в розв'язанні питань відсутності прикордонних зв'язків між соціально-економічними партнерами і закритості внутрішніх ринків та прикордонних регіонів. Фіскальні та митні проблеми можна розв'язати способом реалізації заходів із питань фіскального вирівнювання в транскордонному вимірі, а спекуляції з нерухомістю у транскордонних районах зникнуть за умови спільного контролю над операціями з нерухомістю в транскордонному вимірі [2]

Сьогодні актуальним і нерозв'язаним питанням залишається складність, вартість і тривалість процедур оформлення віз та отримання закордонних паспортів, уключаючи наявність черг у консульствах і посольствах, ставлення працівників консульських установ до охочих отримати візи, складність і частоту отримання (заміни) закордонних паспортів. Вільне пересування громадян є однією з фундаментальних свобод, гарантованих законодавством Європейського Союзу. Право на вільне пересування надає громадянам можливості жити та працювати в різних країнах-членах Європейського Союзу. Це право на вільне пересування в межах Європейського Союзу стосується не лише працівників, а й інших категорій населення, таких як студенти, пенсіонери тощо [3].

На основі вітчизняного та зарубіжного досвіду можна виділити такі пріоритетні питання для розвитку транскордонного співробітництва:

1) *заходи з охорони навколишнього середовища та запобігання природним та техногенним катастрофам* (тут можна здійснити цілу низку заходів, серед яких розробка програм із захисту навколишнього середовища, створення транскордонних природних парків, реалізація спільних ініціатив із підвищення якості питної води та якості води в річках та озерах тощо);

2) *територіальне планування та сталий розвиток* (реалізація узгоджених політичних заходів, які стосуються управління земельними ресурсами в транскордонних регіонах, та гармонізація планів використання земельних ресурсів);

3) *розвиток інфраструктури транспорту та комунікацій* (серед різних здійснюваних заходів особливу увагу слід приділити вдосконаленню роботи окремих автошляхів і залізниць, оптимізації роботи громадського транспорту, а також налагодженню роботи пропускових пунктів);

4) *економічний розвиток та туризм* (у цій галузі найбільш важливими заходами є забезпечення регулярного обміну інформацією з питань соціально-економічного розвитку, моніторинг транскордонних банківських трансакцій, співпраця з питань постачання енергоносіїв, організація діалогу між асоціаціями працевластців та приватними компаніями тощо);

5) *охорона здоров'я та надання соціальних послуг* (чимале значення мають такі заходи, як покращення соціального захисту для працівників прикордонних районів, створення транскордонних баз даних щодо безробітних громадян, розроблення спільних заходів із розв'язання проблем безробіття, особливо стосовно молодих громадян, а також укладання угод між фондами медичного страхування стосовно покриття витрат на лікування зазначених працівників по обидва боки кордону);

б) міжлюдські контакти, розвиток гуманітарного співробітництва (тут ідеться про обмін фахівцями, студентами, молоддю, організацію співпраці між університетами, створення спільних транскордонних навчальних закладів, упровадження навчальних програм, зокрема з вивчення мов відповідних країн, забезпечення обопільного визнання дипломів про освіту, організацію культурних обмінів, концертів та інших заходів культурного відпочинку);

7) упровадження інновацій у транспортному співробітництві, створення транскордонних кластерів, технопарків, логістичних центрів [2].

Висновки. На цей момент існує чимала кількість чинників у різних сферах (соціально-економічній, екологічній, національно-культурній тощо), які або сприяють або, навпаки, перешкоджають успішному розвитку транскордонного співробітництва. Перед Україною стоїть важливе завдання із трансформації системи цих чинників для досягнення максимально ефективного регіонального розвитку та транскордонного співробітництва. Для цього не зайвим було б залучитися досвідом сусідньої Європи. Цей процес є складним, багатостороннім і комплексним, але при здійсненні вдалих заходів держава зможе досягнути високого рівня транскордонного співробітництва зі своїми сусідами і продовжувати повноцінно розвиватися.

Перспективи подальших досліджень. У подальшому дослідженні перебудова системи чинників підвищення ефективності транскордонного співробітництва повинне проводитися з урахуванням наведених особливостей та перспектив розвитку. Перспективним напрямом є розроблення нових проектів й обґрунтування їх доцільності.

Список використаної літератури

1. Основні чинники сучасного регіонального розвитку [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://knowledge.allbest.ru/law/2c0b65625b3bd78a4c43a88521316c27_0.html
2. Мікула Н. А. Транскордонне співробітництво : посібник / Н. А. Мікула, В. В. Толкованов. – К. : Крамар, 2011. – 259 с.
3. Специфіка проведення регіональної економічної політики в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ebooktime.net/book_178_glava_70_10_%D0%A2%D0%95%D0%A1%D0%A2%D0%98.html
4. Чернявська М. К. Чинники та шляхи розвитку транскордонного співробітництва прикордонних регіонів України в рамках Європейської політики Сусідства та Партнерства [Електронний ресурс] / М. К. Чернявська // Режим доступу : http://www.rusnauka.com/15_APSN_2010/Economics/66992.doc.htm

Адреса для листування:

43021, м. Луцьк, вул. Винниченка, 28, каб. 102.

Стаття надійшла до редколегії

16.10.2012 р.

В. І. Бурдяк – доктор політичних наук, професор кафедри політології та державного управління Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Єдина система сучасного глобалізованого світу (рецензія)*

Нещодавно вийшла другим виданням робота двох українських учених – доктора філософських наук, професора Євгена Суліми і доктора політичних наук, професора Максиміліана Шепелева про сучасні глобалізаційні процеси у світі. Автори намагалися охопити всі аспекти процесу як такого, виділивши, однак, проблеми політики, освіти, культури.

Чи не найбільший інтерес для українського читача представляють ті сторінки книги, де йдеться про участь України в *цивілізаційній конкуренції*.

Актуальність вивчення питань глобального розвитку наразі важко переоцінити, адже сучасний світ все частіше характеризується як єдина система. Феномен глобалізації, її позитивних та

© Бурдяк В. І., 2012

* Рецензія на книгу: Суліма Є. Сучасна глобалістика: політика, освіта і культура / Євген Суліма, Максиміліан Шепелев. – 2-ге вид., доп. – К. : МП «Леся», 2012. – 612 с.